

Mladi i budućnost u Srbiji

Autor: **Vuk Velebit**, politikolog

Uvod

U domaćoj javnosti se iznova postavlja pitanje gde su mladi i zašto ne učestvuju u političkom životu Srbije. Zašto ih nema da organizuju proteste, da se bune na fakultetima, da se bore za život u uređenijem i pravednijem društvu? Gde su nove generacije koje treba da budu nosioci političkih promena kao što su se za promene borile neke druge generacije pre više decenija? Danas je najlakše uperiti prst na mlade i reći da nam je ovako zato što se mladi ne bore, zato što odlaze tamo gde će živeti bolje ili zato što im je ovde dovoljno dobro. Nisu mladi izgubili vere u promene, već je ovo društvo u celini postalo anestezirano i imuno na sve što nam se dešava.

Verujem da je na novim generacijama odgovornost za izgradnju novih temelja na kojima će počivati društvo zasnovano na pravdi, ispunjeno slobodom i prosperitetom. Ali, ne mislim da je na jednoj generaciji krivica zbog toga što ovde nije bolje. Nažalost, prethodne generacije nisu uspostavile ništa na šta bismo danas mogli da se ugledamo. Živimo u društvu u kojem ništa nije stvoreno da traje, jer tamo gde nema kontinuiteta nema ni trajnosti. U našem društvu bez kontinuiteta nije bilo vremena za razvoj institucija, demokratskih tekovina, niti efikasne javne uprave u službi građana.

Mladi u Srbiji – generacije koje nepovratno odlaze

Već smo se u Srbiji navikli da ljudi odlaze decenijama unazad u potrazi za boljim životom. Odlaze tamo gde misle da će im biti bolje, gde će se njihovo dostojanstvo poštovati, a rad ceniti.

[„Indeks odliva mozgova“](#) koji je objavio istraživački centar Galup iz SAD-a predviđa da bi Srbiju moglo da napusti skoro polovina populacije između 15 i 29 godina, odnosno njih 46%, u nameri da započnu život u inostranstvu. Pored toga, 27% visoko-obrazovanog kadra izražava spremnost da napusti zemlju.

U Srbiji se često poredi period devedesetih godina sa današnjim periodom i razlozima zbog kojih mladi napuštaju zemlju. Iako je prošlo gotovo tri decenije, razlozi su suštinski ostali isti. Tada je zemlja bila pod sankcijama, u ratnim sukobima, nezaposlenost je rasla dok perspektive za mlade u takvoj zemlji nije bilo. Danas je situacija daleko drugačija, rata i sankcija nema, ali mladi i dalje napuštaju Srbiju u potrazi za boljim poslom i životom u uređenijem sistemu. U studiji [„Politički trendovi i dinamike u Jugoistočnoj Evropi“](#) koju je objavila Fondacija Fridrih Ebert, navodi se da se, pored ekonomskih razloga koji se već podrazumevaju kad se govori o odlasku mladih, sad pominje i sve veća zabrinutost mladih za budućnost srpskog društva. Upravo to govori u prilog tezi da mlade više ne zanima samo pronalazak boljeg posla već i želja da žive u društvu gde postoji neka izvesnost i sigurnost.

Mladi u Srbiji već na osnovnim studijama razmišljaju gde će da odu na master, u kojoj će zemlji da žive. Danas, srećom po one koji žele da idu, to mogu da urade kad i gde poželeva. Niko vas neće zaustaviti u vašoj nameri da sreću tražite na nekom drugom mestu na svetu. Ali, istovremeno ta mogućnost čini ovde situaciju težom da bismo se izborili za život kakav postoji u razvijenim i sređenijim državama sveta. O posledicama emigracije odnosno njenim negativnim efektima na zemlju iz koje se odlazi, svedoči studija Međunarodnog monetarnog fonda u kojoj se procenjuje da bi u 2014. godini BDP po glavi stanovnika u zemljama Centralne i Istočne Evrope bio u proseku 5% veći da nije bilo velikih emigracija iz tih zemalja u periodu od 1995. do 2012. godine. Ovakva studija nije rađena za srpsko tržište, ali je moguće pretpostaviti kakvi bi podaci bili s obzirom koliko ljudi godišnje napusti Srbiju.

Koliko nas košta odlazak mladih iz Srbije

Veruju ljudi i dalje da je promena moguća, ali više promena zemlje u kojoj živite umesto promene vlasti u zemlji u kojoj živite. Danas je nikada lakše otići u neku uređenu zemlju, dok je sve teže napraviti da Srbija izgleda kao neka uređena zemlja. Jedan od glavnih problema koje je prepoznala i vlast jeste ogroman odlazak mladih te onda pokreću programe koji bi trebalo da podstaknu mlade da ostanu da žive i rade u Srbiji. Svaka vlast misli da se problemi rešavaju novčanim podsticajama i subvencijama bez želje da suštinski sprovedu reforme koje bi prirodnim putem dovele do toga da Srbija postane poželjnije mesto za život nego neke druge evropske destinacije.

O tome govori i studija Fiskalnog saveta Srbije [„Migracije s Istoka na Zapad Evrope: Da li Srbija može da odoli naletima vetra?“](#) gde je detaljno analizirano kako korupcija, vladavina prava i institucije utiču na rast odnosno pad BDP-a. U Srbiji postoji mnogo prostora za napredak, ali je za to potrebno da privreda raste više čemu bi prethodilo uređivanje sistema u kome živimo. Trenutni rast BDP po glavi stanovnika je u Srbiji upola manji nego u ostatku Centralne i Istočne Evrope, ističe se u ovoj studiji.

Iako se u javnosti od predstavnika vlasti često čuje kako srpska privreda nezaustavljivo raste, zabrinjavajući je podatak da je BDP početkom prošle decenije bio 62% proseka BDP-a u Centralnoj i Istočnoj Evropi, dok je danas pao na 55%. Slični podaci nam stižu i od Svetske banke koji pokazuju da su naši indikatori pogoršani od 2014. godine do danas, a u pitanju su visok nivo korupcije, loše stanje u vladavini prava, nizak nivo investicija i loš kvalitet obrazovnog sistema.

U projekcijama Fiskalnog saveta se ističe da ukoliko bi Srbija poboljšala navedene indikatore i dovela ih na nivo susednih zemalja članica EU, privredni rast bi bio u porastu za 0,5% godišnje. Rast i razvoj privrede bi bili još veći kada bi u Srbiji ostajali svi oni koji odlaze da žive u države Zapadne Evrope. Iako se često u raznim studijama navode preporuke šta bi vlast mogla da uradi da zaustavi odlazak mladih, nijedna preporuka koja u sebi sadrži novčane subvencije ili bilo kakav vid podsticaja ne može suštinski da zaustavi odlazak mladih. Jedina preporuka jeste jačanje institucija, vladavine prava, obrazovnog sistema, poboljšanje javnih usluga i smanjenje korupcije.

Ukoliko bi se ovaj scenario desio, prognoze su da bi porast emigracije u narednih pet godina mogao da se smanji za 10 do 15% u odnosu na danas.

Sa druge strane, neki veruju da bi se u Srbiji stvari dosta promenile onog trenutka kada bi Srbija ušla u Evropsku uniju. Ukoliko bi Srbija sa svojim današnjim institucionalnim (ne)uređenjem ušla u EU, ovde bismo se brzo našli u velikoj demografskoj krizi. Ljudi ne bi imali podsticaja da ostanu da žive u Srbiji, dok bi samo lakše imali pristup tržištima rada zemalja članica EU. Iako su imale rast prosečnih plata, ni Rumunija ni Hrvatska nisu smanjile stope iseljavanja stanovništva jer kod kuće nisu stvorile uslove u kojima bi ljudi imali dovoljan podsticaj da ostanu da žive. To je i razlog zbog koga se danas mnoge istočnoevropske zemlje suočavaju sa demokratskom krizom. Zato što su te zemlje ostale bez branitelja liberalne demokratije.

Gde su mladi danas u srpskoj politici

Danas je uvreženo mišljenje da mlade ne zanima učešće u politici, da za njih u politici nema mesta, kao i da ih ne zanima ni izlazak na glasanje. Ako pogledate istraživanja koja su rađena na ovu temu, lako ćete podacima podupreti ove stavove. Tako se u [„Alternativnom izveštaju o položaju i potrebama mladih u Srbiji 2020. godine“](#) u izradi Krovne organizacije mladih (KOMS) navodi da polovina mladih ne prati politiku na lokalnim nivou, da su slabo zainteresovani za politička dešavanja ali sa porastom u odnosu na 2019. godinu, dok njih polovina ne bi izašla na izbore da se oni održavaju sledeće nedelje. Dva glavna razloga koje ispitanici navode u ovom istraživanju jesu odsustvo političara i stranke kojoj bi dali glas, kao i da oni ne rade u interesu građana. Moguće da se u prvom odgovoru krije i odgovor na pitanje zbog čega aktuelna opozicija nema veću podršku. Mladi, kao i veliki broj glasača kojima izbor ne bi bila Srpska napredna stranka, svoj izbor ne vide ni u strankama opozicije.

U društvu u kojem je nepoverenje u institucije ogromno, gde 77% mladih smatra da izbori nisu fer i gde su omladine stranaka samo partijski vojnici, nema mesta ni za veći angažman mladih ni za njihov podsticaj da više učestvuju u političkom životu. Prema ovom istraživanju, mladi u Srbiji nemaju poverenje ni u jednu instituciju (npr. vojska, policija, crkva, predsednik, političke stranke, skupština), što govori o odnosu mladih i države u kojoj žive. Međutim, ovakvo stanje nije daleko drugačije ni kad se radi o drugim starosnim grupama.

Ipak, ovakvi podaci ne treba da nas odvedu putem da mislimo da mladi uopšte nisu prisutni i da se njihov glas ne čuje. Mnogo veći problem danas jeste što mladi kao ni većina građana Srbije nemaju gde da artikulišu svoje nezadovoljstvo. Samo ukoliko biste pogledali glavna politička dešavanja tokom poslednje četiri godine, proteste koji su se desili u više navrata, ne možete da ne primetite da mladi jesu tu. U istraživanju KOMS-a se nalazi i jedan zanimljiv odgovor ispitanika fokus grupa gde je većina njih navela da sebe mogu da zamisle kao članove nekih političkih partija u budućnosti, ali ne onih koje su trenutno na političkoj sceni. Oni su izrazili i skeptičnost prema mogućnosti reformisanja ovih stranaka iznutra. Ovakvi odgovori mladih ukazuju da su Srbiji potrebne nove ideje, pokreti ili stranke, koji neće biti opterećeni srpskom politikom tokom poslednjih trideset godina.

Kad je reč o delovanju mladih, moramo da se osvrnemo na proteste koji su svakodnevno trajali mesec dana nakon predsedničkih izbora 2017. godine koji bili su studentski, a tek onda građanski, ispunjeni verom u mogućnost neke promene ali bez jasne političke artikulacije koja bi do toga i dovela. Promena se neće desiti na ulici, ona može samo biti potpomognuta pritiskom ulice ali ne i sredstvo dolaska na vlast. Promena će se desiti na izborima onog trenutka kada u Srbiji bude postojala politička opcija spremna da zameni aktuelnu vlast. Učesnici istraživanja KOMS-a su naglasili i da postoji ogroman nedostatak nečeg novog i drugačijeg što bi mlade motivisalo na političku participaciju.

Gotovo slična situacija se desila i na protestima 1od5 miliona, kao i na onim prethodnog leta kada je najviše bilo mladih ali bez ideje i vizije šta da radimo sa akumuliranim nezadovoljstvom. Ne radi se ovde o tome da su mladi totalno nezainteresovani za dešavanja u Srbiji, da ne žele da se uključe u političku borbu, već da nemaju gde ni sa kim. Zašto bi bilo ko danas ulazio u ovakvu srpsku politiku da nosi teret političara koji se ne pomeraju iz javnosti poslednjih trideset godina? Zašto bi danas neki student išao da lepi plakate? U čije ime, za koga? Danas u Srbiji nema lidera

spremnih da budu stvarni nosioci promena, već samo onih kojima je teško da napuste poziciju monopola koju drže nad opozicionim javnim prostorom.

Da li u Srbiji postoji prostor za stvaranje mladih političara?

Jedan od velikih problema opozicionih političkih partija u Srbiji danas jeste što su ostale bez svoje infrastrukture, van parlamenta i bez sredstava finansiranja, što dalje otežava održanje demokratije u jednom društvu. Ako nema političkih partija onda nema ni prostora da se stvori neka nova generacija političara. U državama na Zapadu na primeru mnogih političara možete da vidite njihove razvojne puteve, od kandidature za izbore u lokalnoj zajednici do kandidature za predsedničke izbore.

U Srbiji danas nije bitno da budete izabrani od strane građana da biste bili na nekoj funkciji, već je dovoljno da ste nečiji ili poslovni partner da dobijete funkciju. Danas je dovoljno da se pojavite i budete postavljeni, a ne da budete izabrani. Ukoliko biste analizirali listu narodnih poslanika videli biste koliko je Narodna skupština odnarođena, a većina narodnih poslanika verovatno ne zna ni ko ih je birao da budu predstavnici naroda. Onda dolazimo u zamku da se uoči izbora nameću nestranačke ličnosti za političke funkcije, upravo zbog odsustva političara i nemogućnosti da se oni stvore. U tome zaboravljamo da je biti političar vrlo specifična delatnost različita od lekara, sudije ili nekog drugog ko bi mogao da bude kandidat za vodeće pozicije u državi. Može neko da bude i sjajan sudija, lekar, državni službenik, ali smo upravo na slučaju Saše Jankovića videli kako se to završava. Za bavljenje politikom je potreban i politički talenat koji je drugačiji od onog da budete samo uspešni u svojoj karijeri.

Jedno od glavnih pitanja za nove generacije u Srbiji jeste ko će se ovde boriti za demokratiju za 20 godina. Ukoliko se nove generacije ne izbore za promene, svakoj sledećoj vlasti će biti još lakše da vlada jer ovde više neće biti branilaca demokratije. Zato je za sve koji žele promene u našoj zemlji najvažnije da narednim generacijama ostave nešto na šta će moći da se ugledaju. Prednost novih generacija jeste što ovde ima mnogo prostora za napredak na svakom polju i sve dobro što se uradi može da bude veliki pomak napred. Odgovornost nove generacije je i da stvori sistem koji će da traje.

Zaključak

U svetu postoji suštinska razlika između država prvog, drugog i trećeg sveta. U prvim, institucije rade svoj posao, dok u drugim postoje institucije ali ne rade kako treba, a u zemljama trećeg sveta nema institucija. Ovde institucije u poslednjih trideset godina nisu radile svoj posao ili su ga radile jako loše, ali su ipak postojale nekakve institucije. Danas postoje samo njihovi obris.

Zato se nalazimo pred velikim izazovom i putem da pređemo iz treće u prvu kategoriju. Na tom putu će doći i do promena političkih generacija koje će omogućiti da idemo napred sa shvatanjem sveta 21. veka. Tada će biti i više prostora za one koji nisu opterećeni svojom političkom prošlošću, ratnim sukobima, kriminalom i korupcijom.

Zato nove generacije imaju neverovatnu priliku da budu bolje i uspešnije nego što su bili oni pre. U našoj skorijoj istoriji donošeno je mnogo pogrešnih odluka koje su bile potpomognute pogrešnim politikama. Vreme je da se taj niz prekine. Ljudi će ovde želeti da ostaju da žive kada budu imali i podsticaj za to. Takav podsticaj treba da dođe kao posledica uređenja sistema u kojem će osim dobrih materijalnih uslova na ceni biti i dostojanstvo. Dok se to ne promeni, mladi će nastaviti da napuštaju Srbiju i time će Srbija postati fenomen kao zemlja čiji su se građani većinski integrisali u EU, dok je Srbija samo teritorijalno ostala van zajednice evropskih država.

Analiza je izrađena u okviru projekta „Mladi Balkana za Evropu“ („Regional Youth Compact for Europe“).

Ova analiza je sačinjena uz finansijsku podršku Evropske unije. Njen sadržaj je isključiva odgovornost Fondacije Centar za demokratiju, i ne odražava nužno stavove Evropske unije.

Mišljenja izražena u ovoj analizi ne predstavljaju nužno stavove Balkanskog fonda za demokratiju, Nemačkog Maršalovog fonda Sjedinjenih Američkih Država, USAID-a ili Vlade Sjedinjenih Američkih Država.